

לרפואת יעקב בן ציפורה

היום נלמד בעזרת ה':

תענית דף ו

דבר שמל קשיותיהן של ישראל: אם לא יורד המלקוש, ישראל חוזרים בתשובה ומתענים ועושים צדקות.

איזו היא רביעה ראשונה: היורה מתחלק לשלושה זמנים - הבכירה (= הראשונה) בג' בחשוון, הבינונית (= השנייה) בד' בחשוון, והאפילה (= האחרונה) ב"ז בחשוון. זו דעת ר"מ.

לדעת רבי יהודה: ז', י"ז, כ"ג (= בחשוון). לדעת רבי יוסי: י"ז חשוון, כ"ג חשוון, ר"ח כסליו. וכן אמר רבי יוסי שהיחידים (= חסידים) מתענים רק אם לא ירדו גשמים עד שיגיע ר"ח כסליו, שזהו זמן הרביעה האחרונה. **נמצא ששיטת רבי יוסי היא שיטת 'חכמים' (המוזכרים בברייתא הקודמת) הסוברים שהיורה הוא בכסליו.**

כמאן אזלא הא דתניא ר"ש בן גמליאל אומר, גשמים שירדו שבעה ימים זה אחר זה, אתה מונה בהם רביעה ראשונה ושניה שלישיית: רשב"ג אומר שבמקרה שירדו גשמים שבעה ימים ברציפות, נמצא שירדו הגשמים של רביעה ראשונה ושניה. וזה אפשרי רק לשיטת רבי יוסי הסובר שרביעה ראשונה היא ב"ז חשוון והשניה בכ"ג חשוון, שכיון שבין י"ז בחשוון לכ"ג בחשוון יש שבעה ימים, הרי שאם ירדו גשמים ברציפות באותם שבעה ימים נמצא שירדו גשמים ברביעה ראשונה ושניה. אבל לשיטת ר"מ יש רק ארבעה ימים בין רביעה ראשונה לשניה, ולשיטת רבי יהודה יש עשרה ימים בין רביעה ראשונה לשניה. **(ביארנו לפי ג' תוס'. ויש גורסים 'אתה מונה בהם רביעה ראשונה ושניה, או שניה ושלישית', וראה רש"י.)**

קושיא: אכן מובן שעלינו לדעת את זמן הרביעה הראשונה - שאז מתחילים לבקש 'ותן טל ומטר', וכן עלינו לדעת זמן הרביעה האחרונה - שאם לא ירדו גשמים עד אז היחידים מתחילים להתענות, אבל מדוע עלינו לדעת את זמן הרביעה השנייה?

(המשך בדף הבא ↓)

תירוץ: הנפקא מינה היא למי שנדר שלא יהנה מדבר מסוים 'עד הגשמים' או 'עד שיהיו גשמים', שאסור לו להנות ממנו עד שתדר רביעה שנייה, לפי שבנדירים הולכים אחר לשון בני אדם, ודרכם לקרוא 'זמן גשמים' רק מהרביעה השנייה, שאז הדרכים כבר מקולקלות מהגשמים.

נפק"מ ב' - לזיתים: 'לקט שכחה ופאה' מיועדים לעניים, אמנם לאחר שהלכו ה'נמושות' בשדה מתייאשים שאר העניים ומותר לכל אדם לקחת אותם. 'הנמושות' – הם לדעת רבי יוחנן זקנים ההולכים על משענם בנחת ומעיינים היטב אם נשאר משהו בשדה. ולדעת ריש לקיש עני שמוליך את בנו אחריו שיילקט גם הוא.

בזיתים הזמן הוא משתדר רביעה שניה, שעד אז כבר לקטו העניים את הכל ומותר לכל אדם לקחת.

נפק"מ ג' – לשבילי הרשות: יש רשות מבית דין להולכי הדרכים לקצר את דרכם דרך השדות, עד שתדר רביעה שניה שאז כבר גדלה התבואה וההליכה בשדה הורסת אותה.

נפק"מ ד' – לביעור פירות שביעית: תבואה שגדלה בשביעית (או שזרעו אותה קודם לשביעית או ספיחים שגדלו מעצמם) מותר לאכול ולהנות ממנה, עד 'זמן הביעור' שאז צריך להפקיר אותה. זמן הביעור הוא כאשר כלה המין של הגידול הזה לחיה בשדה שאז צריך לכלות גם לבהמה (ולאדם) מהבית. זמן הביעור של תבן וקש הוא ברביעה שניה, שאז התבן והקש שנשארו בשדות נהפכו לזבל וכבר אינם ראויים לאכילת החיה.

מאי לשון רביעה: 'רביעה' מלשון בעילה.

רביעה ראשונה כדי שתדר בקרקע טפח: שיעור הגשמים שצריך לרדת בשביל להחשיב אותם כ'רביעה ראשונה' - הוא שימיסו את הקרקע בעומק טפח. הנפק"מ שגם אם מכאן ואילך לא ירדו גשמים אין צריך להתענות.

שניה: רביעה שניה שיעור הגשמים שצריך לרדת בה - כדי להכין מהקרקע מגופה (= מכסה) של חבית בלי תוספת מים.

גשמים שירדו קודם ועצר: כלומר אם ירדו קודם זמן קריאת שמע שאומרים בה 'ועצר את השמים' גם אם ירדו רק גשמים מועטים הם מבטלים את קללת 'ועצר את השמים'.

(המשך בדף הבא ↓)

אביי מבאר שדוקא אם ירדו ביום קודם זמן קריאת שמע של לילה, אבל אם ירדו בלילה קודם קריאת שמע של יום יש בהם קללת עצירת גשמים כי עננים של בוקר אין בהם ממש.

רב פפא מבאר שכל זה כשנתקשרו השמים בעננים קלושים (= קטיר בענני), אבל אם נתקשרו בעננים עבים (=קטיר בעיבא) גשמים של ברכה הם. וכמאמר העולם 'במפתח בבי וכו': כלומר אם בפתיחת הדלת בבוקר יורד מטר – צריך ה'חמר' המוכר תבואה לקפל את שקו וללכת לישון, כי באותה שנה תהיה הרבה תבואה ולא ירויח בעבודתו.

טבא לשתא דטבת ארמלתא: טובה שנה שחודש טבת שבה 'אלמנה' מחוסר גשמים. ו"א משום שאין בורות בדרכים המובילות למקומות של הרבצת תורה והתלמידים יכולים ללכת ללמוד, וי"א שאין שדפון בתבואה. אמנם רב חסדא אמר להיפך שטובה שנה שטבת מנוולת מרוב גשמים? והתשובה היא שרק אם כבר ירד מספיק גשם בחשון טוב לשנה שטבת אלמנה.

גשמים שירדו על מקצת מדינה: אין זה נחשב לעצירת גשמים. כי בני המקום שירדו בו גשמים ימכרו את התבואה לבני המקום שלא ירדו בו. הגמרא מקשה מהפסוק 'והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר' - ואמר רב יהודה שהקללה הולכת גם על העיר שירדו בה גשמים, כי הכמות הגדולה של הגשמים תקלקל את תבואתה? ומתרצת הגמרא שבאמת רק באופן שירדו בכמות גדולה מידי הגשמים לקללה, אבל אם ירדו באופן הראוי אינם לקללה.

משיצא חתן לקראת כלה: כאשר יורדת כמות גדולה כל כך, שכאשר נופלת טיפת גשם לקרקע קופצת ובולטת טיפה אחרת כנגדה זהו הזמן לברך על הגשמים.

רוב ההודאות ולא כל ההודאות? כלומר וכי אומרים לקב"ה ברוך אתה ברוב ההודאות ולא בכל ההודאות? אלא צריך לומר 'קל ההודאות' דהיינו הקל של כל ההודאות. רב פפא מסיק לומר את שתי הלשונות 'ברוך קל ההודאות ורוב ההודאות' דהיינו ברוך קל ההודאות בריבוי ההודאות (ועכשיו אין מקום לטעות שהכוונה 'ברוב מתוך כל ההודאות' שהרי אמר גם 'קל ההודאות').